

AZ IRÓNIA MEGJELENÉSI FORMÁI ÖRKÉNY EGYPERCESEIBEN ÉS AZOK NÉMET FORDÍTÁSAIBAN

Magyarné Szabó Eszter

Bevezetés

Az irónia már nagyon hosszú ideje jelen van a kultúrában, hiszen a retorika, poétika, filozófia, metafizika is alkalmazza. Beke (2007:6) szerint az irónia legáltalánosabban talán úgy írható le, mint egy bizonyos állapotnak egy másik szituációban való megismétlése, azzal való ütközése, mely az adott állapot „lelepleződését” és új értelmezői lehetőségének feltárulását jelenti.

Ugyanakkor számos oka lehet annak, hogy az irónia – és a többi vonatkozó fogalom, mint például a komikum vagy a humor – ellenáll a definíciós kísérleteknek. Főképp, mivel nemcsak személyes, hanem kulturális tényezők is befolyásolják, hogy az egyén mit talál viccesnek. Az irónia mindig a szövegértelmezés, a nyelv megértésének lehetetlenségére, s így az értelmező tevékenységben rejlő paradoxonra irányítja rá a figyelmet (Szlukovényi 2017: 19, 250).

Örkény írásaiban, mindenekelőtt az *Egyperces novellák*ban az egyik vezető esztétikai minőség az irónia, ami nagyon gyakran a groteszkkal párosul. Ez utóbbi lényege a szerző szerint, hogy egyensúlyt találjunk a nevetséges és a tragikus között (Radnóti 2000: 191).

1. Örkény Egypercesei

Az *Egypercesek* a szerző definíciója értelmében matematikai egyenletek, az egyik oldalon a közlés minimuma a szerző részéről, a másik oldalon a képzelet maximuma az olvasó részéről (Radnóti 2000: 241).

Az *Egypercesek* alapvetően három típusba sorolhatóak Sükösd (1995: 205–206) alapján. Az elsőbe azok tartoznak, amelyek banális eseménymozzanatokat kapcsolnak össze és billentenek át a képtelenbe úgy, mintha kapcsolatuk a lehető legtermészetesebb lenne. Ez a típus a részletezést és a fokozást használja. A második egyperces-változat a legcsekélyebb fikciót sem igényli. Beéri dokumentációval. Ilyenkor vagy csak a cím, vagy az adott szöveg közhelyösszefüggéseinek minimális elmozdításával új, addig rejtett összefüggéseket bont

ki. Harmadik mintaként a filozófiai és történelmi parabola *Egypercesek* említhetők. Tárgyuk többnyire a halál, ami lehet lelki, morális, intellektuális megsemmisülés vagy a fizikai pusztulás.

Az *Egypercesek* újszerűsége nem témájukban rejlik, hiszen az emberi lét alapkérdései más írókat is foglalkoztattak, hanem abban az újszerű, sőt eredeti módon, ahogyan megfogalmazza őket (Simon 1996: 80).

2. Átváltási műveletek a fordításban

A fordítás során alkalmazott műveleteket a fordításelméleti szakirodalom sokféleképpen osztályozza: a művelet oka, célja, szintje, jellege stb. szerint megkülönböztethetők egymástól egyrészt a kötelező átváltási műveletek, melyeket a fordítók a két nyelv lexikai és grammatikai rendszerének eltérései miatt alkalmaznak. Másrészt a fakultatív átváltási műveletek tartoznak ide, melyeket a kötelező műveleteken túl végeznek el a fordítók. Harmadrészt pedig az automatikus műveletekről kell beszélni, amelyeket a két nyelv rendszerbeli különbségei miatt kötelezően el kell (el kellene) végezni. Ez utóbbi nagymértékben függ a fordító kompetenciájától.

A műveletek elvégzésének szintjei alapján beszélhetünk szószintű (lexikai egységek), szó szerkezetszintű (többek között a jelzős szerkezetek vonatkozásában), mondat szintű (német szenvedő szerkezetek cselekvőre alakítása), továbbá szövegszintű (alanyok egységesítése a bekezdésen belül) egységekről. A szószintű műveleteknél gyakori a grammatikai cserék, áthelyezések, betoldások és kihagyások alkalmazása.

Szintén fontos tényezőknek számítanak a fordítás során a stilisztikai és a pragmatikai átváltási műveletek. Az előbbi típus a lexikai és grammatikai átváltásokból származó célnyelvi szöveget a műfaji következmények szempontjából is megvizsgálja. Az utóbbi esetben pedig a lexikai és grammatikai átváltásokból származó célnyelvi szöveget a célnyelvi olvasók szokásai, háttérismeretei stb., vagyis a célnyelvi kultúra szempontjából is figyelembe veszi Klaudy–Salánki (2000: 18–22) alapján.

3. A vizsgált novellák

Az összesen 81 novellát tartalmazó kötetből jelen tanulmány ötöt elemez, ezek cím szerint a következők: *Változatok*; *Az élet értelme*; *A magunk megvalósításának néhány változata*; *Választék*; *Tudnivalók, közlekedési korlátozások a február 1-jei eseményekkel kapcsolatban*. Egyrészt meghatározó szempontnak számított, hogy létezik-e Vera Thiestől és/vagy Terézia Morától származó német variánssuk, másrészt milyen mértékben érvényesül bennük az ironia, illetve groteszk.

4. A kiválasztott novellák kontrasztív elemzése

Az első két felsorolt novella az 1. pontban bemutatott második típust képviseli. Ide tartozik a *Választék* című egyperces is. A további két novella viszont az első típushoz illeszkedik a groteszkbe/abszurdba való természetesnek látszó átjátszás miatt, ugyanakkor tartalmazza a filozófiai-történelmi parabolajelleget is.

4.1. Változatok

Ennek a novellának a német variánsa Thiestől (1992) olvasható. A német szórend szigorú szabályainak felülírása még nagyobb hatást gyakorol a célnyelvi befogadókra, mint a magyar főnévi igeneves szerkezet szerepeltetése az első négy sorban. A német fordítás egy állapotpasszív szerkezetet alkalmaz: *ist verboten* 'tiltva van'. A központosítás mellőzése – mely alól csak az utolsó két sor számít kivételnek, mivel azokat ponttal zárja le – eltörli a szavak határait egymástól. A címben megfogalmazott állítás, mely szerint minimum kétféle dologról olvashatunk, látszólag ugyanarra a tiltásra vonatkozik. Ugyanakkor fokozást is észrevehetünk az összesen hét sorban: először csak a füre lépést tiltja, végül általánosítva már magát a lépést/mozgást is, sőt mindent. A *tilos* szó összesen kilencszer fordul elő a magyar és a német szövegben is, legnyomatékosabban az utolsó előtti sorban.

A variációk ígérete tehát csak a szöveg formájára érvényes, a tartalmára egyáltalán nem.

4.2. Az élet értelme

A cím a birtokos szerkezet miatt fordított sorrendben olvasható mindkét német adaptációban, így előbb az *értelem* szó szerepel, az *kap* hangsúlyt. Ez a kiemelés tovább erősíti a címben ígért, de nem megvalósított magyarázatot. Mora szövege pontosabban követi a forrásnyelvi alapot, a *ha* feltételes időhatározói jelentésű utalószóval indítva az első mondatot. Thies változatában felszólítás-jelleget kap a fordított szórend kötőszó nélküli alkalmazása, mellőzve a feltételességet. Mindkét német szöveg következetesen alkalmazza ezt az aspektust: Thies nem szerepelteti a *valami* határozatlan névmást, Mora viszont *dolog*-ként fordítja.

Thies választékosabb megfogalmazásban adja vissza az *'abból lesz'* kifejezést: ez nála *entsteht* 'származik, előáll', míg Moránál a *bekommen* 'kapunk' szó szerepel. Mindkét szöveg alkalmaz egy r-alliterációt, ami egyúttal figura etymologica is, a *'helyes irány'* szintagmára: *die richtige Richtung*. Ez kétségkívül nyomatékosabbá teszi forma és tartalom hatalmas ellentmondását, hiszen

olyan filozófiai kérdésre ad látszólag választ a szöveg, ami egyértelműen triviális, banális.

Ugyanilyen kiemelt szerep jut a *'haladjanak'* igének: Thiesnél ugyanez a jelentés szerepel, csak az *einschlagen* szót használja, Mora pedig a *voranschreiten* kifejezést. Ez utóbbi az igekötője miatt határozottabb.

A német nyelv az általános alanyra hímnemben tud utalni, így a forrásnyelvi szöveghez képest a nyelvtani nem szerepeltetése jelöltebbé válik. Ha maradt volna mindkét szöveg a többes szám első személy alkalmazásánál, nem lenne ilyen értelemben megkülönböztetve a befogadó.

A novella alapellentmondásossága – miszerint nem mondja ki konkrétan, hogy mi az élet értelme, csak annyit tanácsol, hogy helyesen kell gondolkodni – tetten érhető mindkét célnyelvi szövegben.

4.3. A magunk megvalósításának néhány változata

Ez az egyperces csak Thiesnél olvasható. A cím a német hátravetett birtokos jelzős szerkezetben még hangsúlyosabban emeli ki a *változat* szót. Ugyanakkor összevonja a magyar visszaható névmást a *megvalósítás* szóval, és 'ön-megvalósításként' szerepelteti: *Selbstverwirklichung*.

A novella elbeszélőjének többféle lehetősége adódott a címben tett ígéretnek megfelelően, így például lehetett volna *'a bécsi gyors'* is: *der Wiener Schnellzug*. Ez kulturális vonatkozásban többletértékű információ, hiszen a magyaroknak külföldre, illetve Ausztriába utazni az 1960-as években nem lehetett. Aztán kapott egy tanácsot, miszerint: „Menj te csak el, kisfiam, tojásnak!” A német fordításban rendhagyó felszólító módot olvashatunk, mivel az Imperatív módban nem teszik ki a személyes névmást, itt azonban szerepel: „Geh du nur als Ei, mein Söhnchen!” Ezenkívül grammatikai áthelyezés is megfigyelhető, mivel a német birtokos névmást és a *fia valakinek* kifejezés kicsinyítő képzős alakját a magyar szövegben inkorporálva láthatjuk: *kisfiam*.

A *fölvettek alkalmi homoknak* aktív szerkezetet a fordító átalakította passzívra: *so wurde ich als Gelegenheitssand aufgenommen*, mellyel a szereplő kiszolgáltatottsága jobban érvényre jut. A magyar szöveg következő vizsgált mondatában az eredeti a szórend miatt hatásosabb, mivel késleltetéssel kapjuk meg az információt, továbbá középigye szerepel a történés megjelölésére, ami átmenetként funkcionál az aktív és passzív igék között, így itt az eredeti szövegkörnyezetben válik hangsúlyosabbá a saját sorsát befolyásolni nem tudó főszereplő passzivitása: *egyik napról a másikra megcsomósodtam; ich klumpte von einem Tag zum anderen*.

A szereplő azon megjegyzése, hogy *a homokok (...) pusztá létükkel valami néma, morális nyomást gyakorolnak rám* a célnyelvi változatban eltérő hangsúlyt kap a szerkezet miatt: *die Sandkörner (...) üben jedoch allein mit ihren Sein einen stummen, moralischen Druck auf mich aus*. A mondat folytatásában viszont ennek a fordítottja figyelhető meg, hiszen a német szöveg jelentése 'az idegeimre megy' *der mir auf die Nerven geht*, míg a magyar forrásnyelvi szintagma *amitől idegbajt kapok* sokkal érzékletesebben fejezi ki a főszereplőre gyakorolt szó szerinti és átvitt értelmű nyomást is.

A grammatikai áthelyezések és a mondatfelbontások következtében a 'mehettem volna én izzólámpába légüres térnek' szerkezet a késleltetés miatt hatásosabb, mint a német *ich als luftleerer Raum einer Glühlampe hätte gehen können*. A magyar 'női bugyi' jelzős szerkezet a németben egy szóval kifejezhető: *Schlüpfen*. Tulajdonképpen a magyar szöveg duplán hangsúlyozza az ironikus jelentést. Ezen kívül a 'mégiscsak van egy kis pikáns zamata' a német fordításban így szerepel: *obwohl ihm ein gewisses pikantes Bukett nicht abzusprechen ist* 'habár egy bizonyos pikáns zamata nem kétségbevonható'. Ez még hatásosabban emeli ki a nevetséges jelleget.

A német fordításban kihagyás figyelhető meg a *ha merek kockáztatni* mellékmondatnál: *Dabei hätte ich es mit ein wenig Mut und ein wenig Glück ohne Protektion weiter gebracht*, ez ugyanis így fordítható: 'kis bátorsággal és kis szerencsével protekció nélkül továbbvittem volna'. Így módosul a szereplő saját sorsával kapcsolatos befolyásának mértéke, egyúttal cselekedeteivel és terveivel kapcsolatos bizonytalanságát is jobban mutatja az eredeti szöveg.

A *büszkén szelném a tengereket* szintagmák lendülete viszont visszaesik az *ich würde (...) stolz die Meere durchkreuzen!* 'büszkén kelnék át a tengereken' variánsban. Így kevésbé érezhető az a kontraszt, amit ez a mondat és a következő mutat egymással szemben, hiszen ott már elnézést kér a főszereplő.

Ugyancsak mediális ige figyelhető meg az utolsó két mondatban: *Átpréselődtem. Lepergek*. A német variáns nem adta vissza annyira egyértelműen a novellahős kiszolgáltatottságát, hiszen épp az aktív jelleget hagyta meg az 'átpréseltem magam' szerkezettel: *Ich habe mich durchgepreßt. Ich rinne herunter* Továbbá a magyar agglutináló jelleg miatt mindkét ige támogatja a csattanó váratlanságát.

4.4. Választék

Az *asszonyom* kifejezéshez viszonyítva a német *meine Dame* 'hölgyem' formula olvasható. Ez utóbbi tisztelettudóbbnak, gálásabbnak mutatja a vevőt. Ezt követően viszont a magyar eredetiben érhető tetten az udvariasabb társalgás, hiszen a vevőt helyezi középpontba, annak igényeire rákérdezve: *Mit*

kíván a kedves vevő? Thies változata ehhez képest sablonosabb, személytelebbr: *Womit kann ich dienen?* 'Mivel szolgálhatok?'

A passzív szerkezet és a hátravetett birtokos jelzős konstrukció miatt a kaplapról, amelyet megvenni szándékozik a férfi, csak később derül ki, hogy mennyire becses darab. *Dieser hier wird von sehr vielen unserer Käufer gelobt, und er steht Ihnen ebenso gut wie die ersten beiden. Ezt nagyon sok vevőnk dicséri, és éppoly jól áll, mint az első kettő.*

A beszélgetés folyamán aztán kiderül, hogy tulajdonképpen ugyanazt a fejedőt próbáltatta fel vele az eladó mindháromszor. Ennek ellenére az „első” mellett marad a vásárló. Az eladó udvarias megjegyzése a német változatban megint tisztelettudóbb a *wünschen* 'óhajtja, kívánja' kifejezés használata miatt: *Ahogy parancsolja, uram. Wie Sie wünschen, mein Herr.*

4.5. Tudnivalók, közlekedési korlátozások a február 1-jei eseményekkel kapcsolatban

A cím alapján egy hétköznapi útlezárásról szóló hírt feltételezhetünk. Ehhez képest *vége lesz a világnak: wird die Welt untergehen.* Thies szövegében a világ amolyan aktív szereplővé válik. Megtudhatjuk, hogy *kivétel nélkül mindenki sorra kerül.* Az általános névmás használatával itt is szerepet kap a közös sors.

A német *zu* + főnévi igeneves szerkezet hivatalosabbá teszi azt a felkérést, hogy (a lakosság) *kerülje a pánikot: Panik zu vermeiden.*

Amikor arról tesz említést a szöveg, hogy a *sétahajó különjárat* még éppen elindul, a német célszövegben ez *letzter Ausflugsdampfer*, vagyis 'utolsó kirándulóhajó'. Ezzel némiképpen megsúgja a groteszkbe, illetve abszurdba vivő tartalmat is, miszerint ez a hajó *fellobogózott ravatalként úszik lefelé.* A német nyelv grammatikai sajátosságai következtében az úszás tényét csak a mondat végén tudjuk meg, előbb még a megfelelő résztvevőről és a festői tájról értesülve, ami tovább fokozza az iróniát: *er wird bei genügender Beteiligung als beflaggter Katafalk in die malerischen Gebiete des Eisernen Tores und des Schwarzen Mehres hinunterfahren.* Vagyis mintha választhatnának az emberek, hogy részt kívánnak-e venni a saját temetésükön.

Az átváltás az abszurdba további elemekkel bővül a novella folytatásában. Így a közlemény azt nyilatkozza az embereknek, akik *életük meghosszabbítását akarják kérvényezni, hogy kívánságuk nem teljesíthető.* Az előbbi szövegrész a német fordításban szórendcserével szerepel, így a hosszabbítás kerül hangsúlyos helyzetbe: *um eine Verlängerung ihres Lebens ansuchen wollen.* Az utóbbi szövegrészben pedig nemcsak módbeli segédigét, hanem passzív szerkezetet is alkalmaz a fordító, így 'nem tud teljesítve lenni' jelentést kap a

szövegrész, alátámasztva a kiszolgáltatottságot, amit a magyarban csak a ható képző fejezett ki: *ihr Verlangen nicht erfüllt werden kann*.

A még meg sem született polgárok közül néhányan jogosan panaszkodnak amiatt, hogy épp holnapután 17 óra 45 perckor jönnek a világra, és ennek folytán roppant rövid életűek lesznek. Ez a teljes képtelenség a jogokat helyezi előtérbe ahhoz képest, hogy valójában meg sem történhetne mindez. A német célnyelvi szöveg az élet birtoklásának jövőbeli tényéről ír, továbbá alkalmaz egy módbeli segédigét annak alátámasztásaként, hogy meg kell születniük: *einige beklagen sich allerdings mit Recht darüber, da sie gerade übermorgen um 17 Uhr 45 auf die Welt kommen sollen und infolgedessen ein enorm kurzes Leben haben werden*.

A másik érdekes különbség a két szöveg között ott figyelhető meg, hogy a magyar eredetiben amiatt panaszkodnak a másnap világra jövők, hogy nagyon kevés ideig élhetnek, míg a német fordítás a panasz okaként a világvégét, továbbá azt aényt jelöli meg, hogy nincs kivétel.

A magyar szövegben különleges szerencse éri mindazokat, akik ebben az időpontban amúgy is elhaláloztak volna. Ezt a fordító úgy fejezi ki, hogy 'különleges szerencsájuk van mindazoknak, akik ebben az időpontban amúgy is meghalának'. *Dagegen haben alle jene ein besonderes Glück, die zu diesem Zeitpunkt sowieso verschieden würden*. A magyar színtagma nyomatékosítja az érintettek alárendelt viszonyát a sorsukhoz, másrészt a változtatás a feltételes múlt időből a feltételes jelenbe kérlelhetetlenebbé teszi a halál tényét.

A csattanó vonatkozásában újabb módosítás figyelhető meg. Az *Ezek most jót röhögnek a markukba*. mondat kevésbé durva kifejezéseket tartalmaz a német variánsban: *Sie lachen sich jetzt eins ins Fäustchen*. Mindenekelőtt a mutató névmás helyett a személyes névmás szerepeltetése is gyengíti a hatást, ráadásul a jóval enyhébb 'nevetnek' igét használta a fordító.

Összefoglalás

Az öt novella nemcsak formájában különbözik egymástól, hanem a narrátor szerepe, a szereplők jelleme és a mondanivaló vonatkozásában is.

A *Változatok* című novella a lehető legszükszavúbban fejezi ki a tartalmat. A tulajdonképpeni szereplő egy tábla, amit elhelyeztek a füves terület mellett. Hivatalosságát, tényszerűségét a főnévi igenevek és a hiányos mondatrészek érzékeltetik leginkább. Tényleges emberi szereplőt nem is tudunk itt megnevezni, illetve odaérthetjük mindazokat, akik elolvassák a rajta szereplő szöveget. A német fordítás a rendhagyó szerkesztés miatt tovább erősíti forma és tartalom ellentmondását, hiszen miközben egy cselekedetet tilt, egy másik szabályt szeg meg tudatosan. Az élet értelme abban a vonatkozásban kulturális

utalást is hordoz, hogy a paprikafűzés jellegzetesen magyar szokás. Ha ezt vesszük alapul, továbbá azt a tényt, hogy a narrátor általános alanyokat használ, és nem nyilatkozik szubjektív mindentudóként, felmerül az a kérdés is, vajon a magyarok sorsa az, hogy ne kapjanak egyértelmű válaszokat?

A *magunk megvalósításának néhány változata* több szempontból is érdekes szöveg. Egyrészt komplex módon gondolkodik egyes szám első személyű elbeszélője, akiről ugyanakkor nem lehet eldönteni, hogy emberi entitás-e, avagy valami más képződmény, még ha van is rokoni kapcsolata emberekkel. Találón mutatja be a társadalmi beilleszkedés és a ranglétrán való előrejutás problematikáját. A német passzív szerkezet alkalmazása az aktív helyett a fordításban helyenként indokoltabbá tette volna a főszereplő kiszolgáltatottságának hangsúlyozását. A magyar mediális ígék találóbbak a sorsot befolyásolni nem tudó szereplő szemszögéből.

A *Választék* című egypercesben a két szereplő dialógusa az egyetlen támpontunk, mivel nincs narráció. A német fordításban helyenként még udvariasabbnak hat mindkettejük. Az irónia egyértelműen megmutatkozik.

Tudnivalók, közlekedési korlátozások a február 1-jei eseményekkel kapcsolatban: ez a novella hordozza kétségkívül a legképtelenebb tartalmat. Témamejelölő címe mindennaposan előforduló intézkedésekre utal. Objektivitása és szenvtelen jellege az emberi életet érintő alapkérdések miatt válik ellentmondásossá a tartalommal. Narrátora egy tudósító is lehetne, ha nem vennénk észre a filozofikus utalásokat is. A fordító a csattanóban enyhítette az ironikus hatást.

A novellák

Változatok

„A fűre lépni tilos
tilos a fűre lépni
lépni tilos lépni
lépni lépni lépni
lépni tilos tilos
tilos tilos tilos.
Tilos.” (Örkény 1991: 403)

Az élet értelme

„Ha sok cseresznyepaprikát madzagra fűzünk, abból lesz a paprikakoszorú. Ha viszont nem fűzzük fel őket, nem lesz belőlük koszorú.

Pedig a paprika ugyanannyi, éppoly piros, éppoly erős. De mégse koszorú. Csak a madzag tenné? Nem a madzag teszi. Az a madzag, mint tudjuk, mellékes, harmadrangú valami. Hát akkor mi?

Aki ezen elgondolkozik, s ügyel rá, hogy gondolatai ne kalandozzanak össze-vissza, hanem helyes irányban haladjanak, nagy igazságoknak jöhet a nyomára.” (Örkény 1991: 584)

A magunk megvalósításának néhány változata

„Mi tagadás, mint a legtöbb gyerek, butaságokról álmodoztam. Pilóta, mozdonyvezető vagy legalábbis mozdony szerettem volna lenni. Néha gondoltam egy nagyot: ha megnövök, a bécsi gyors leszek!

Távolli rokonunk, dr. Kniza apátplébános, iskolázott és megfontolt férfiú, arra próbált rávenni, hogy kavics legyek, s engem vonzott is a végérvényesség, a lekerekített csönd. Anyám viszont, épp fordítva, azt kívánta, hogy keressek valami kapcsolatot az idővel. „Menj te csak el, kisfiam, tojásnak – nógattot néha –, hiszen a tojás a születés és az elmúlás egyszerre, a törekeny burookban múlt idő. Egy tojásból minden lehet” –érvelt a jó mama. De lám, az élet útjai kiszámíthatatlanok.

Most egy homokórában vagyok homok, talán, hogy mindkettőjüknek igaza legyen, hiszen a homok maga az időtlenség, a homokóra viszont az időmúlás ősi szimbóluma. Ott szerepelt már az egyiptomi hieroglifák között, s azt jelentette: „Lemegy a nap”, „Istenem, hogy fut az idő”, „Gyülekeznek már a költöző madarak”, és „Mitől szédülök, kedves doktor úr?”

Egy ilyen kényelmes állást nem könnyű megkapni, de Kniza bácsi dicséretére szóljon, bár nem helyeselte e megalkuvó életelvet, mégiscsak beprotezsált, s így fölvettek alkalmi homoknak. (Alkalmi azért vagyok, mert csak tojásfőzéshez használnak, ebben is a mamának lett egy kis igaza.) Sokáig minden simán ment, s már azt kezdtem mondogatni, hogy hála istennek, sikerült jól berendeznem az életemet, amikor váratlanul beütött a baj, egyik napról a másikra becsomósodtam, ami egy homoknak éppoly katasztrófa, mint amikor egy ballet-táncos pocakot ereszt. (De ez minálunk nem a korral jár. A homok nem öregszik.)

Most az a helyzet, mégpedig egyre gyakrabban, hogy a lábam átcsúszik, de a fenekem fönnakad az üvegszűkületben. Próbáltam persze fordítva, fejjel lefelé leperegni, de akkor is az a vége, hogy percekig, néha órákig ott nyomakszom kézzel-lábbal kapálózva, s ezalatt a tojások nem főnek tovább, a homokóra megáll, hiszen az a sok homok tétlenül vár a fejem fölött. S ezek a homokok nem sürgetnek, meg se mukkannak, de pusztá létükkel valami néma, morális

nyomást gyakorolnak rám, amitől idegbajt kapok. S még azt se mondhatom, hogy nem tehetek róla, mert igenis tehetek, hiszen nyilván elejétől volt bennem hajlam a megikrásodásra; más szóval alapjában duhaj, lázadó, összeférhetetlen fráter vagyok, abszolúte alkalmatlan homoknak.

Ilyenkor az embernek minden eszébe jut. Aki ma lát, el se hinné, hogy mehettem volna én izzólámpába légüres térnek. És tessék elképzelni, volt egy lány, egy csinos, de butácska, Panni nevű nő, aki a Batisztselyemgyárban dolgozott. „Te – mondta egyszer –, gyere ki velem, csinálunk belőled női bugyit...” – Akkor megsértődtem, de ma már ez is paradicsomi boldogságnak tűnik föl nekem; pedig bugynak lenni se valami nagy változatosság, de mégiscsak van egy kis pikáns zamata.

És most megint be vagyok akadva a szorulatba. Innen üzenem mindazoknak, akik vártak tőlem valamit, hogy bár szeretteimtől csupa rossz tanácsot kaptam, végeredményben csak én vagyok a hibás, amiért ezt a szürke, de biztos életpályát választottam. Pedig, ha merek kockáztatni, akkor egy kis szerencsével s minden protekció nélkül, mert ismertem a mérnököt, aki a világ legnagyobb óceánjáróját tervezte, többre is vihettem volna; hiszen ha a hetvenezer tonnás Queen Mary helyett történetesen én jutok eszébe, akkor most nem a hasamat lennék kénytelen behúzni, hogy átjussak ezen az istenverte szűkületen, hanem toronymagas hullámokat meglovagolva, széll-el-viharral dacolva, büszkén szelném a tengereket!

Bocsánat. Sikertült. Átpréselődtem. Lepergek.” (Örkény 1991: 546–548)

Választék

„–Jó napot, asszonyom.

–Mit kíván a kedves vevő?

–Egy barna kalapot szeretnék venni.

–Milyen legyen? Sportos? Szolidabb? Széles karimás?

–Maga mit ajánl, asszonyom?

–Próbáljuk meg ezt...Könnyű, nem túl sötét, nem is túl világos. Ott a tükör, kérem.

–Azt hiszem, nem áll rosszul.

–Mintha a kedves vevőre tervezték volna.

–Mégis, ha nem fárasztom, mutasson egy másik fazont.

–Készséggel. Például ezt is nagyon merem ajánlani.

–Valóban, jól áll. Nem is tudom, melyiket válasszam.

–Talán egy harmadikat. Ezt nagyon sok vevőnk dicséri, és éppoly jól áll, mint az első kettő.

–Igaza van. Mi az árkülönbség a három kalap között?

- Az áruk egyforma.
- És a minőségük?
- Merem állítani, egyik sem rosszabb a másiknál.
- Hát akkor mi a különbség a három felpróbált kalap közt?
- Semmi, uram. Nekem nincs is három barna férfikalapom.
- Hanem hány?
- Csak ez az egy.
- Amit egymás után háromszor fölpróbáltam?
- Igen, kérem. ha szabad kérdezni, melyiket választja?
- Magam sem tudom. Talán a legelsőt.
- Azt hiszem, az a legelőnyösebb, bár a másik kettő sem lebecsülendő.
- Nem, nem...De most már kitarok a legelső kalap mellett.
- Ahogy parancsolja, uram. Jó napot.” (Örkény 1991: 407–408)

Tudnivalók, közlekedési korlátozások a február 1-jei eseményekkel kapcsolatban

„Mint ismeretes, holnapután, február elsején, egy keddi napon, délután háromnegyed hatkor vége lesz a világnak. Mindjárt utána az utolsó ítélet következik. A fővárosi tanács illetékes ügyosztálya felkéri a lakosságot, hogy kerülje a pánikot. Másfelől viszont türelmetlenkedni is fölösleges, mert kivétel nélkül mindenki sorra kerül.

Nagyobb méretű közlekedési korlátozásokra nem lesz szükség, de az Alagutat–az esetleges beomlás veszélye miatt–délután háromkor lezárják. Ettől kezdve a négyes, ötös, ötvenhatos autóbusz a Lánchíd helyett az Erzsébet-hídon közlekedik.

A vasutak, hajók, autóbuszok menetrendszerűen járnak, sőt, a Vigadó térről egy sétahajó különjárat is indul, mely (elegendő számú jelentkező esetén) fellobogózott ravataként úszik lefelé a Vaskapu festői vidéke és a Fekete-tenger felé.

Mindazokkal, akik életük meghosszabbítását akarják kérvényezni, máris közöljük, hogy kívánságuk nem teljesíthető. Még terhes anyák és újszülöttek sem képeznek kivételt, pedig néhányan jogosan panaszkodnak amiatt, hogy épp holnapután háromnegyed hatkor jönnek a világra, és ennek folytán roppant rövid életűek lesznek.

Másfelől viszont különleges szerencse éri mindazokat, akik ebben az időpontban amúgy is elhaláloztak volna. Ezek most jót röhögnek a markukba.”

(Örkény 1991: 541)

Hivatkozások

- Beke Zsolt 2007. *Az irónia hurka*. Dunaszerdahely, Nap Kiadó. 6.
- Klaudy Kinga – Salánki Ágnes 2000. *Német-magyar fordítástechnika. A fordítás lexikája és grammatikája I.* Budapest, Nemzeti, 18–22.
- Radnóti Zsuzsa (szerk.) 2000. *Párbeszéd a groteszkről. Beszélgetések Örkény Istvánnal*. Budapest, Palatinus Könyvek Kft.
- Simon Zoltán 1996. *A groteszktől a groteszkig. Örkény István pályaképe*. Debrecen, Csokonai.
- Sükösd Mihály 1995. Örkény egypercei, avagy a konkrét abszurd. In Fráter Zoltán – Radnóti Zsuzsa (szerk.) *Örkény István emlékkönyv*. Budapest, Pesti Szalon.
- Szlukovényi Katalin 2017. *Kétkedők*. Budapest, Ráció.

Források

- Mora, Terézia 2002. *István Örkény Minutennovellen*. Frankfurt am Main, Suhrkamp Verlag.
- Örkény István 1991. *Egyperces novellák*. Budapest, Szépirodalmi.
- Thies, Vera 1992. *Eine-Minute-Novellen / One-Minute-Stories*. Budapest, Holibri.